

Lukemisen strategioita

Ennakointi

- aiempi tieto
- tieto tekstilajista
- sisällysluettelo
- otsikot

Mitä tekstilajia teksti edustaa?

- **Onko juoni keskeistä?**

Kuka teki, mitä teki, mikä/kuka auttoi, missä ja milloin tapahtui, mitä siitä seurasi?
(uutinen, kertomus, satu, usein päiväkirja)

- **Onko kuvailu keskeistä?**

Kuka/mikä, millainen, mihin lajiin tai ryhmään kuuluu, miten toimii tai kehittyy, miksi?
(henkilöhaastattelu, mainos, matka- tai tapahtumakuvaus, päiväkirja, määritelmä)

- **Ovatko asioiden väliset suhteet tärkeitä?**

Mistä syystä jotakin tapahtuu, miten se on kehittynyt, minkä vaikutuksesta, millä seurauksella tai tuloksella?

(raportti, essee, historian tai muiden reaaliaineiden tekstit, artikkeli)

- **Onko tekstin tarkoitus vaikuttaa?**

Mikä on asia, mitä mieltä kirjoittaja on ja miten perustelee? Mitä haittoja tai hyötyä asiasta on?
(erilaiset mielipidetekstit, mainokset, arvostelut)

- **Onko tarkoitus ohjata toimintaa?**

Mitä pitää tehdä ja miten? Mikä on asian lopputulos, miten siihen päästään? Mitä välineitä käytetään?

(sääntö, ohje, tehtävänanto, ruokaresepti, mainos)

Lukemisen aikana puhe luetusta tekstistä

- keskeytykset
- puhe luetusta tekstistä (kielentäminen)
- ymmärtämisen tarkistaminen

Lukemisen jälkeen palaaminen tekstiin

- kuuma tuoli: kysymyksiä oppilaalle
- perinteiset kysymykset tekstistä
- oikein/väärin-väittämät
- tekstin tapahtumien (virkkeet tai kuvat) järjestäminen oikeaan järjestykseen

- draamaa tekstistä
- tekstin loppu muokataan uudeksi
- tekstin muokkaaminen kokonaan uudeksi
- juliste tekstistä
- sarjakuva tekstistä

Strategioita oppikirjatekstien lukemiseen

- Pääotsikko ja väliotsikot: mitä niistä tulee mieleen?
- Tekstin lukeminen edestakaisin, ei lineaarisesti alusta loppuun:
 - kappaleiden ensimmäiset lauseet
 - kursivoidut tai lihavoidut käsitteet
 - vuosiluvut
- Jokaisesta kappaleesta etsitään keskeinen tieto, joka tiivistetään omin sanoin.
- Kuvien tarkastelu, tulkinta ja asioiden päättely niistä
- Määritelmien tunnistaminen tekstistä:
 - Miten avainkäsitteet löytyvät?
 - Missä niiden määritelmät ovat?
- Päättelämisen portaat

Onko sana nomini, verbi vai partikkeli?
 Mistä lausetyypistä on kyse?
 Lue lause loppuun. Auttoiko se ymmärtämään asian?
 Katso tekstiä sanan edellä ja jäljessä. Auttaako?
 Katso ympärillä olevia lauseita: onko syy-seuraussuhteita, vastakohtia, poissulkemista, esimerkkejä, yhteenvetoa?
 Onko tuttuja pre- tai suffikseja?
 Katso kuvia.
 Arvaa sanan merkitys.
 Sopiiko merkitys tekstiin? Tarkista sanakirjasta tarkka merkitys.
- Tekstin ydinsisällön tiivistäminen:
 - käsitekartat
 - suullinen toisto
 - sarjakuvatyyppinen toisto

Tehtävät tekstin ymmärtämisen tukena

Tehtävänannolla voi ohjata lukuprosessia:

Silmäile kappaleen otsikoita, kuvatekstejä ja tekstiä ja ympyröi niistä sana XXXX. Lue sitten tarkemmin ympyröimiesi sanojen ympäriltä ja selitä omin sanoin, mikä XXX on.

Oppilasta voi ohjata huomaamaan silmäilyn edut:

- Sinulla on 30 sekuntia aikaa. Lue teksti niin nopeasti kuin pystyt. Anna silmiesi lentää!*
- Keskustele parisi kanssa. Mitä muistatte tekstistä?*
- Lue teksti uudelleen. Käytä siihen taas 30 sekuntia.*
- Mitä ymmärsit paremmin? Mitä uutta tietoa sait?*
- Lue teksti kolmannen kerran. Alleviivaa tärkeitä kohtia. Ympyröi pääsanat.*
- Kerro tekstin sisältö parillesi.*

Tehtävänannossa voidaan hyödyntää oppilaan maailmantietoa:

- Piirrä X:n kuva ja kirjoita kuvan ympärille lyhyesti, mitä kaikkea tiedät X:stä.*
- Tutki tekstin kuvia ja kuvatekstejä. Täydennä piirtämäsi kuvaa ja tietoja, jos tarvitsee. Kerro omin sanoin, mitä tiedät nyt X:stä.*

Tehtävänannossa voidaan ohjata oppilasta tutustumaan tekstilajin rakenteeseen:

Tutki biologian/historian kirjan kappaleita ja selvitä, millaisia osia kappaleissa on? Missä kohden kappaleissa näyttää olevan tärkeitä tietoja? Mitä kannattaa lukea ensin, mitä sitten? Miksi?

Oppilasta voi ohjata etsimään ydinajatusta kappaleiden aluista:

- Lue ensin otsikko ja jokaisen kappaleen ensimmäinen virke. Alleviivaa ne.*
- Mikä on tekstin aihe? Keksitkö, mistä kappaleet kertovat?*
- Lue kappaleet. Mitä uutta tietoa sait?*

Oppilaan huomion voi ohjata tärkeisiin kohtiin:

Lue tekstin pääotsikko, väliotsikot, kuvatekstet ja tiivistelmä. Kokoa niiden tärkeät tiedot käsitekarttaan.

Oppilasta voi ohjata yhdistelemään asioita ja tekemään niistä päätelmiä:

- Kokoa tekstin tärkeimmät asiat käsite-karttaan. Aloita otsikoista, kuvista ja tiivistelmästä. Täydennä tietoja koko tekstin avulla ja järjestä toisiinsa liittyvät asiat karttaan lähelle toisiaan.*
- Tutki tekemäsi käsitekarttaa. Voisiko Suomessa olla monsuunisateita? Perustele vastauksesi.*

Oppilasta voi ohjata ymmärtämään ydinsanoja ja päättelemään niiden merkityksen:

- Ympyröi tekstistä kappaleen tärkeät sanat. Tutki, löydätkö samoja sanoja kuvista tai kuvateksteistä. Ympyröi ne.*
- Lue tekstiä sanojen ympäriltä ja tutki, selitetäänkö sanoja kuvissa. Selitä sanoja omin sanoin.*

Oppilasta voi ohjata ymmärtämään lausekkeita:

- a. *Etsi lauseesta pääsana. Alleviivaa se.*
- b. *Katso sitten pääsanana ympärillä olevia sanoja.
Mitä ne kertovat pääsanasta?
Miten ne kuvailevat pääsanaa?*
- c. *Tee pääsanasta kysymyksiä, joihin saat vastauksen pääsanana vieressä olevien sanojen avulla.*

Lähteet:

Tukia, Kaisa, Aalto, Eija & Mustonen, Sanna (2007). S2-oppilas lukijana - Miten opetan tekstinymmärtämisen taitoja? Virke 4/2007, s. 32–36.

Nissilä, Leena, Martin, Maisa, Vaarala, Heidi & Kuukka, Ilona: Saako olla suomea? Opetushallitus.

Ruohonen, Tarja (2014). Tekstin ymmärtämisen ja tuottamisen menetelmiä. Luento 7.3.2014 Turun Opettajankoulutuslaitoksella.